

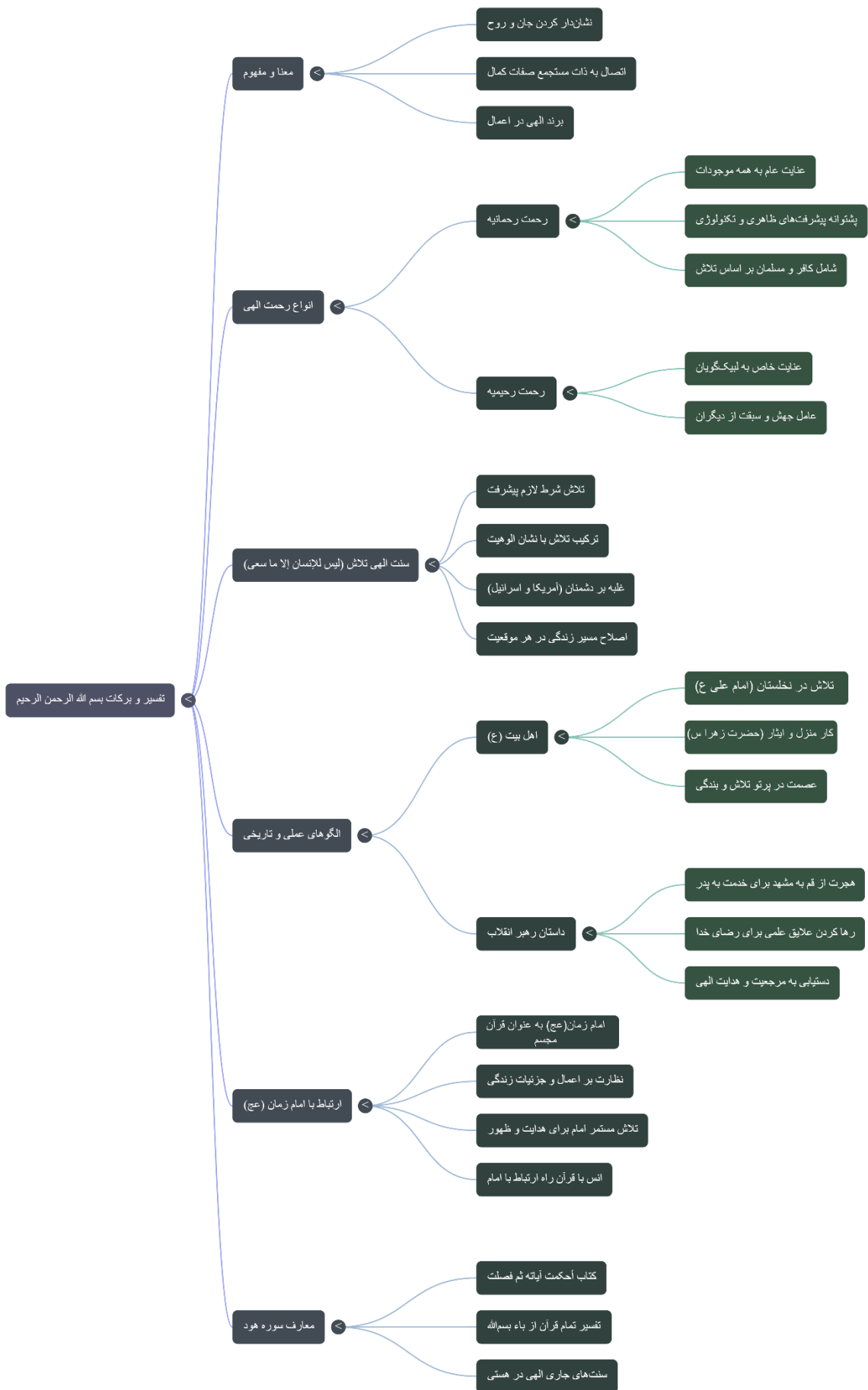
بسم الله الرحمن الرحيم

دوره تفسیر المیزان ۱

سوره حمد ۳

مدرس دوره: دکتر سید محمد صالح هاشمی

گلپایگانی

درس پنجم: سوره حمد ۳

چکیده

جوهر اصلی این تحلیل بر این اصل استوار است که پیشرفت و تعالی، چه در ابعاد مادی و چه معنوی، محصول دو رکن اساسی است: **تلاش مستمر (سعی)** و **نشان‌دار کردن عمل به نام الهی (تسمیه)**. بر اساس سنت‌های الهی، هر موجودی که در هستی تلاش کند، مشمول «رحمت رحمانیه» شده و به نتایج وضعی عمل خود می‌رسد؛ این همان دلیلی است که پیشرفت‌های مادی جوامع غیردینی را توجیه می‌کند. با این حال، برای عبور از محدودیت‌های مادی و دستیابی به جهش‌های خیره‌کننده، «رحمت رحیمیه» ضرورت می‌یابد که تنها از طریق پیوند دادن فعالیت‌ها به ذات الهی (با حقیقت بسم‌الله) حاصل می‌شود. این سند تأکید می‌کند که بن‌بست‌های فردی و اجتماعی با بازگشت به این دو اصل و تمسک به قرآن کریم به عنوان تجسم عینی ولایت، قابل رفع است.

۱. تبیین هستی‌شناختی «بسم‌الله الرحمن الرحیم»

واژه «بسم‌الله» فراتر از یک عبارت زبانی، واجد حقیقتی وجودی است که بر روابط انسان و خالق تأثیر می‌گذارد.

- **نشان‌دار کردن جان (عصم و نفسی):** «بسم‌الله» به معنای داغ نهادن و نشان‌دار کردن روح و عمل به نام ذاتی است که مستجمع جمیع کمالات است. این عمل باعث رفعت و بلندمرتبه‌گی وجودی انسان می‌شود.
- **پیوند با منبع قدرت:** این آیه به معنای متصل کردن وجود به ذاتی است که منشأ هستی، واله‌کننده، شیداکننده و عنایت‌کننده به تمام موجودات است.

۲. دوگانه رحمت الهی و تأثیر آن بر پیشرفت

در نظام خلقت، دو نوع رحمت الهی جاری است که تبیین‌کننده تفاوت در نتایج فعالیت‌های انسانی است:

نوع رحمت	گستره شمول	مبنای استحقاق	نتیجه عملی
رحمت رحمانیه	عمومی (تمام موجودات، اعم از مومن و کافر)	تلاش و سعی (لیس للإنسان إلا ما سعی)	پیشرفت‌های مادی، اقتصادی و صنعتی
رحمت رحیمیه	خاص (لبیک‌گویان و مومنان)	نشان‌دار کردن عمل برای خدا (بسم‌الله)	جهش وجودی، سبقت گرفتن از رقیبان و هدایت خاص

۳. سنت الهی تلاش و نقد رویکردهای انفعالی

متن صراحتاً بر قانون تخلف‌ناپذیر «سعی و تلاش» تأکید دارد و هرگونه موفقیت بدون زحمت را نفی می‌کند.

- **قانون عمومی رشد:** قرآن تصریح می‌کند که هیچ انسانی به موقعیت، رشد و پیشرفتی نمی‌رسد مگر به واسطه سعی و تلاش. این یک سنت جاری الهی است.
- **علت پیشرفت دشمنان:** پیشرفت‌های اقتصادی و صنعتی غرب و دشمنان (مانند آمریکا و اسرائیل) بر اساس رحمت رحمانیه و در پاسخ به تلاش‌های زمینی آن‌هاست. خداوند بر اساس آیه «کلا نمدهؤلاء و هؤلاء»، به هر کس که طالب دنیا باشد و برای آن تلاش کند، عطا می‌کند.
- **نفی تنبلی مذهبی:** تکیه بر شعائر (مانند گفتن یا حسین یا الله اکبر) بدون انجام عمل و تلاش لازم، منجر به عقب‌ماندگی می‌شود. حتی معصومین (ع) نیز مقامات خود را صرفاً به واسطه عصمت اعطایی به دست نیاورده‌اند، بلکه تلاش و بندگی فوق‌العاده آنان عامل اصلی رفعت مقامشان بوده است.

۴. راهکار جهش و سبقت بر دشمنان

برای جبران عقب‌ماندگی‌ها و پیشی گرفتن از جوامع پیشرفته، یک فرمول دو مرحله‌ای ارائه شده است:

۱. **رکن اول (شرط لازم):** انجام تلاش و فعالیت در همان سطح یا فراتر از سطحی که رقیبان انجام می‌دهند.
۲. **رکن دوم (شرط کافی برای جهش):** نشان‌دار کردن این تلاش به «نشان الوهیت». اگر تلاش‌های زمینی با «بسم‌الله» و برای خدا مزین شوند، خداوند به واسطه مقام ربوبیت خود، آن فرد یا جامعه را از دیگران جلو می‌اندازد. بر اساس این سنت، نیروی کمتر می‌تواند بر نیروی بیشتر غلبه کند (یک نفر در مقابل ده نفر).

۵. الگوهای عملی در سیره بزرگان و معصومین

برای اثبات نقش «نشان‌دار کردن عمل» و «تلاش»، نمونه‌های عینی در متن ذکر شده است:

- **رهبر انقلاب و هجرت به مشهد:** ایشان با وجود اشتیاق وافر به تحصیل در قم و امید به مرجعیت، به خاطر رضای خدا و نگهداری از پدر نابینای خود به مشهد بازگشتند. این عمل (نشان‌دار کردن تلاش برای خدا و گذشتن از خواسته دل) منجر به عنایت الهی و دستیابی به مقامی بالاتر از مرجعیت معمولی شد.

- **حضرت زهرا (س):** ایشان علیرغم مقام والا، چنان در خانه و در مسیر بندگی تلاش می‌کردند که دستانشان تاول می‌زد و پاهایشان از ایستادن در محراب عبادت ورم می‌کرد. پیامبر (ص) به ایشان فرمودند که بر عمل خود تکیه کند.
- **امیرالمؤمنین (ع):** مناجات‌های شبانه و تلاش‌های طاقت‌فرسای ایشان در نخلستان‌ها، نشان‌دهنده این است که تقرب به خدا راه میان‌بر بدون عمل ندارد.

۶. پیوند میان قرآن کریم و امام زمان (عج)

در بخش پایانی، بر اهمیت انس با قرآن به عنوان کلید ارتباط با ولایت تأکید شده است:

- **تجسم عینی:** بر اساس دیدگاه بزرگان (همچون آیت‌الله بهجت)، قرآن شکل مکتوب امام زمان (عج) و امام زمان شکل مجسم قرآن است.
- **معیار ارادت:** میزان ارادت هر شخص به امام زمان (عج) را می‌توان با میزان انس و تدبر او در قرآن سنجید.
- **نظارت ولایی:** امام زمان (عج) بر تمام جزئیات زندگی شیعیان (حتی در معاملات ساده) نظارت و عنایت دارند. غیبت ایشان در واقع غیبت آمادگی و حضور شیعیان است.

۷. نتیجه‌گیری

- **در سطح فردی:** هیچ‌گاه برای شروع دیر نیست. فرد باید با هر میزان استعداد، دارایی و شرایط جسمی که دارد، تلاش خود را با «بسم‌الله» آغاز کند تا مشمول برکت الهی شود.
- **در سطح اجتماعی:** برای موفقیت کشور و حرکت به سمت ظهور، باید قرآن در رأس امور دانشگاه‌ها، حوزه‌ها و زندگی اجتماعی قرار گیرد.
- **در سطح راهبردی:** پذیرش این واقعیت که نظام عالم قانون‌مند است (سنت‌های جاری الهی) و بدون رعایت قانون «تلاش نسان‌دار»، تحول واقعی رخ نخواهد داد.